

4. BÖLÜM

BİLİM FELSEFESİ

Giriş

Bilim Felsefesi, felsefenin diğer disiplinleriyle karşılaştırıldığında oldukça yeni sayılabilecek bir felsefe disiplini. Felsefenin bilimi ve bilimsel bilgiyi ele alıp soruşturan bir alt disiplini. Bilim felsefesi, özellikle bilimin ve bilimsel bilginin ne olduğundan hareketle bilimsel yöntemin ve bilimsel teorilerin yapısının ve dilinin ne olduğuna kadar pek çok konu ve sorunu ele alan felsefi bir araştırmadan meydana gelir. Bilim hakkında yürütülen tüm bu araştırmalar, felsefi bir bakış açısı altında eleştirel bir yaklaşımla ele alınarak soruşturulur.

Çoğu Batı dilinde bilim sözcüğünün türediği Latince sözcük *scientia*'dır. Özellikle Orta Çağ'da *scientia* (pratik bilgelik) kelimesi *sapientia* (teorik bilgelik) kelimesinin karşıtı anlamında kullanılmakla birlikte daha çok dış dünya hakkındaki duyum ve deneyim kökenli bilgiyi ifade eder (Sarı, 2007: 35-36). Genel kabule göreyse böylesi bir bilgi, duyum ve deneyim aracılığıyla aktarılan veri ve olguların tümü olan dış dünya hakkında bir bilgi olduğundan dolayı da dış dünya hakkında doğruyu dile getiren en sağlam bilgi olarak da kabul edilir (Güzel, 2010: 14-15). Bu noktada bilimin, dünya hakkında, doğa ve insan dünyası hakkında yapılan bir soruşturma olduğu söylenebilir. Öyle ki bilim, soruşturma konusu edindiği bu dünyalar hakkında birtakım açıklama ve tahminlerde bulunur (Güzel, 2010: 14). Bilimi, dünya hakkında soruşturma yapan başka etkinliklerden, özellikle de felsefeden ayırt edeninse sorduğu sorular ile bu sorulara verdiği cevapların farklılığı olduğu söylenebilir. Bilimsel bir soruşturmanın ayırt edici özelliği, hakkında olduğu dünyanın 'nasıl'ına ve nedenine yönelik bir soruşturma olmasında yatar. Bu noktada bilim, hakkında olduğu dünyanın 'nasıl'ına ve nedenine yönelik bir açıklamada bulunma çabasıdır. Dünya hakkındaki 'nasıl'dan ve neden(ler)den hareketle verilen cevaplara ilişkin olan açıklamalar ile de dünya yeniden kurulmaya çalışılır (Güzel, 2010: 14).

yapmaktır (Loose, 2001: 254). Kimi durumlardaysa ortaya çıkan anomalilere karşı yapılacak olan şey, ortaya çıkan durumu ileride tekrar ele almak üzere görmezden gelmektir.

Lakatos'un 'bilimsel araştırma programları' tezi, en temelde bilimsel ilerleme ve değişimin ne olduğunu açıklama girişimi gibi gözükmektedir. Bilimsel araştırma programları göz önüne alındığında Lakatos'un bilim tarihinden anladığı şeyin 'araştırma programları' olduğu söylenebilir. Böylelikle de Lakatos, birbiriyle yarışan veya mücadele içinde olan kuramlardan hangisinin nasıl yeğlenmesi gerektiği sorusunu da yanıtlamaya çalışır. Buna göre bilimsel araştırma programları metodolojisi aynı zamanda rakip kuramlar arasındaki seçimin rasyonel temellerini gösterme girişimidir. Söz gelimi iki araştırma programından ilerleyen yeğlenmesi ve gerileyenin terkedilmesi, söz konusu olan rasyonel davranışlardan biridir (Lakatos, 1992: 190; Bird, 1998: 253; Irzık, 2003: 41). Öyle ki Lakatos, kendi bilim metodolojisinin bilimsel ilerlemeyi en iyi şekilde açıkladığı iddiasındadır. Onun açısından tüm bilim tarihi aslına bakılacak olursa bir 'araştırma programları' tarihidir, bu tarih içinde araştırma programları birbirinin yerine geçerler ve ilerleme bu biçimde gerçekleşir.

KAYNAKÇA

- Ayer, A. J. (1984). *Dil, Doğruluk ve Mantık*. (Çev. V. Hacıkadiroğlu), İstanbul: Metis Yayınları.
- Bağçe, S. (1996). Duhem-Quine Problemi ve Poincare. *Felsefe Dünyası*, 22, 61-80.
- Bird, A. (2000). *Philosophy of Science*. Kingston&London&Ithaca&Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Bird, A. (1998). *Philosophy of Science*. Montreal&Kingston: McGill-Queen's University Press.
- Cevzici, A. (2018). *Felsefeye Giriş*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Comte, A. (1855). *The Positive Philosophy*. (Trans. H. Martineau), New York: Calvin Blanchard.
- Duhem, P. (1991). *The Aim and Structure of Physical Theory*. Princeton: Princeton University Press.
- Güzel, C. (1994). *Karl R. Popper, Paul Feyerabend ve Imre Lakatos'un Bilim Kavramı ve Rasyonaliteler Sorunu*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Güzel, C. (2010). *Bilim Felsefesi*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Irzık, G.; Grünberg, T. (1998). Whorfian Variations on Kantian Themes: Kuhn's Linguistic Turn, *Studies in History and Philosophy of Science*, Cilt 29, 207-221.
- Irzık, G. (2003). Bilim Felsefesi Nereye Gidiyor. *Felsefe Söyleşileri I-II* (haz. B. Çotuksöken). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları.
- Kraft, V. (1953). *The Vienna Circle*. Connecticut: Greenwood Press. Korlaeçi, M. (2002). *Pozitivizmin Türkiye'ye Girişi*. Ankara: Hece Yayınları.
- Kuhn, T. S. (1970). *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: The University of Chicago

Press.

- Kuhn, T. S. (1982). *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*. (Çev. N. Kuyaş), İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Lakatos, I. (1992). *The methodology of Scientific Research Programmes, Philosophical Papers*, (Yay. J. Worrall and G. Currie), Vol. I, Cambridge: Cambridge University Press.
- Lakatos, I. (1970). *Methodology of Scientific Research Programmes. Criticism and the Growth of Knowledge*, (ed. I. Lakatos & A. Musgrave), Cambridge: Cambridge University Press.
- Losee, J. (2008). *Bilim Felsefesine Tarihsel Bir Giriş* (çev. E. Böke). Ankara: Dost Yayınları.
- O'hear, A. (1989). *An Introduction to the Philosophy of Science*. Oxford: Clarendon Press.
- Popper, K.R. (1963). *Conjectures and Refutations*. New York: Harper & Row Press.
- Popper, K.R. (1983). *Realism and The Aim of Science*, London: Hutchinson.
- Popper, K.R. (1992). *The Logic of Scientific Discovery*. New York: Routledge Press.
- Quine, W.V.O. (1970). *The Web of Belief*. New York: Random House.
- Sankey, H. (1993). Kuhn's Changing Concept of Incommensurability. *The British Journal of Philosophy of Science*. 44 (4), 759-774.
- Özlem, D. (2002). Türkiye'de Pozitivizm ve Siyaset. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Modernleşme ve Batıcılık*, Cilt 3, İstanbul: İletişim Yayınları, 452-464.
- Ural, Ş. (2006). *Pozitivist Felsefe*. İstanbul: Say Yayınları.
- White, M. G. (1955). *The Age of Analysis*. New American Library.
- Yardımcı, A. B. (2018). An Analysis of the Demarcation Problem in Philosophy of Science And Its Application to Homeopathy. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 25, 91-107.
- Yardımcı, A. B. (2019). Bilim ve Söзде Bilim: Bilimsel Topuluğun Doğasının Belirlenmesi ve Söзде Bilimin Ayırt Edilmesine Yönelik Sosyal Bir Ölçüt. *Kayı Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi* 18(2), 567-588.
- Yardımcı, A. B. (2019). Bilimsel Bilginin Sosyolojisi ve Keşif-Gereççelendirme Ayırımı Üzerine. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)* 1(28), 387-403.